

Snuifflesjes

Keizerlijk kleinood

Snuifflesjes worden beschouwd als geliefde verzamelobjecten al sinds ze in China werden vervaardigd voor het keizerlijk hof in de laatzeventiende eeuw. Het zijn miniaturen, stuk voor stuk met de hand gemaakt met de meest indrukwekkende technieken en van de prachtigste materialen. Voor een beginnend verzamelaar is het nog niet makkelijk zomaar een collectie op te bouwen. Vaak zijn jarenlange toewijding en opbouw van kennis vereist om een collectie tot stand te brengen die zijn waarde zal behouden en waar men eindeloos van zal kunnen genieten.

'European Subject' snuiffles, email op koper en goud, h. 4,6 cm*, keizerlijke werkplaatsen Beijing, Qianlong periode (1736-1795). Uit de Mary en George Bloch Collectie. Foto: Bonhams Hong Kong.

TEKST: PAUL RUITENBEEK

Het verzamelen van snuifflesjes begint bij het begrijpen van wat dit medium precies inhoudt en wat de geschiedenis is van het snuiven van tabak in China.

Snuiftabak arriveerde in de vroege zeventiende eeuw vanuit Europa in China. Het was tabak in gemalen vorm, soms gemengd met kruiden en specerijen, en werd gezien als een middel met medicinale krachten. In China werden medicijnen traditioneel al bewaard in kleine flesjes en deze vorm leende zich tevens goed voor het bewaren en gebruiken van de nieuwe snuiftabak. Enkele kleine aanpassingen, waaronder het toevoegen van een dopje met ivoren lepeltje, en de 'snuff bottle' was geboren.

Aangezien de vroegste flesjes waren bestemd voor het persoonlijke gebruik van de keizers Kangxi (1662-1722) en Yongzheng (1723-1735), werden deze vervaardigd uit de meest kostbare materialen als goud, glas en jade. Naarmate het snuiven van tabak in populariteit groeide onder het keizerlijk hof en de hoge sociale klassen, werden er tijdens de regeerperiode van keizer Qianlong (1736-1795) snuifflesjes geproduceerd van ongekende kwaliteit. Het geëmailleerde koperen flesje met 'European Subject', gedecoreerd aan beide kanten met vrouw en kind is gemaakt voor keizer Qianlong en reflecteert zijn waardering voor het westen. Niet alleen zijn de figuren Europees, maar ook de kleuren van het email zijn geïntroduceerd door Europese missionarissen. Zoals gebruikelijk bij flesjes van dit type is de bodem voorzien van het keizerlijke periodemerk *Qianlong Nianzhi*. Het vakmanschap is spectaculair. Het is dan ook niet voor niets dat dit exemplaar is geveild voor meer dan 1.1 miljoen euro. Het flesje behoorde toe aan Mary en George Bloch, die één van de belangrijkste collecties snuifflesjes ter wereld bezaten. (*Alle formaten, aangeduid bij de flesjes zijn exclusief het dopje).

Gedurende de achttiende eeuw groeide het aantal beschikbare materialen voor snuifflesjes tegelijk met de uitbreiding van het Chinese keizerrijk. Het smaragdgroene jadeïet, bijvoorbeeld, kwam beschikbaar vanaf de late Qianlong periode na de Chinese bezetting van Burma (het huidige Myanmar). Al snel leek de verscheidenheid aan materialen eindeloos: van ivoor tot schildpadschaal, van bamboe tot lak, en van glas tot porselein. Tevens werden er alle steen- en mineraalsoorten gebruikt die er maar te bedenken zijn.

De dopjes werden gemaakt van een spectrum van materialen even groot als die van de flesjes zelf. Meestal bestonden ze uit een materiaal in een contrasterende kleur met die van het flesje. Dopjes, die overigens bijna nooit origineel zijn, moeten in har-

monie zijn met de vorm, maat en kleur van hun drager, maar voegen weinig tot niets toe aan de kwaliteit en waarde van het snuifflesje.

Bij het jade (nefriet) voorbeeld met bloedkoralen dopje draait alles om simpliciteit en om de aard van het materiaal. Zowel nefriet als jadeïet vallen onder jade, maar verschillen van elkaar in kleur, structuur en hardheid. Het afgebeelde flesje is ingegrift met een bijzonder fijn verweven patroon. Om de kwaliteit van het vakmanschap te beoordelen dient er bij jade snuifflesjes onder andere gekeken te worden naar de 'uitholling' van het harde materiaal. Bij achttiende-eeuwse exemplaren werd het interieur dusdanig uitgehold om zoveel mogelijk snuiftabak te kunnen bevatten. Dit gebeurde uiteraard zonder machines en was daarom uitermate tijdrovend.

Jade snuiffles (nefriet), h. 5,9 cm, Qianlong periode (1736-1795). Feng-Chun Ma Chinese & Japanese Art Consultancy. Foto: Michiel Elsevier Stokmans.

Glas is het meest gebruikte materiaal voor snuif-flesjes. Het was een kostbaar materiaal en werd daarom geplaatst in dezelfde categorie als halfedelstenen. De vroegste glazen exemplaren gemaakt tussen 1680 en 1735 waren eenkleurig en werden net als jade uit één massief stuk vervaardigd.

Later werden deze ook in mallen geblazen en door middel van verschillende technieken konden er meerdere kleuren in het ontwerp worden toegepast. De 'overlay' decoratie van het glazen flesje met karpers zwemmend in een lotusvijver is zeer fijn uitgevoerd. Bij deze techniek werd het gebla-

zen of gehouwen flesje geappliqueerd met een of meerdere lagen gekleurd glas waar vervolgens een ontwerp uit werd gesneden. Het voorbeeld met de karpers laat zien dat decoraties op snuifflesjes vaak vol zitten met symboliek. Vissen staan in China symbool voor geluk en overvloed, en vormen in combinatie met lotus de rebus: *Liannian Youyu* (Moge u jaar na jaar leven in overvloed). Er is sprake van een rijk contrast tussen het witte 'sneeuwstorm' glas en de rode overlay. Het felgroene dopje van jadeïet versterkt de contrastwerking en complementeert de vorm van het flesje.

Glazen snuiffles met rode 'overlay' decoratie van karpers en lotus, h. 5,3 cm, 18e/19e eeuw. Feng-Chun Ma Chinese & Japanese Art Consultancy. Foto: Michiel Elsevier Stokmans.

Porseleinen snuiffles met ijzer-rode draak, Jingdezhen, h. 5,5 cm, Daoguang merk en periode (1821-1850). Feng-Chun Ma Chinese & Japanese Art Consultancy. Foto: Michiel Elsevier Stokmans.

Tegen het einde van de achttiende eeuw was het snuiven van tabak uitgegroeid tot een sociaal fenomeen onder alle klassen van de Chinese bevolking. Het snuifflesje werd in de zak van de kleding gedragen en tevoorschijn gehaald wanneer de drager de kans kreeg om toeschouwers te imponeren. Wie had er het mooiste pronkstuk? Om de gigantische vraag naar snuifflesjes te beantwoorden, werd er tijdens de negentiende eeuw op zeer grote schaal geproduceerd in verschillende kwaliteitscategorieën. Desalniettemin zijn

er in de negentiende eeuw nog steeds bijzonder mooie exemplaren geproduceerd.

Het porseleinen flesje met ijzer-rode draak in reliëf bijvoorbeeld draagt het periodemerk van keizer Daoguang (1821-1850) en is in Jingdezhen vervaardigd. De uitzonderlijke kwaliteit, vijf-klauwige draak en periodemerk duiden aan dat dit exemplaar bestemd was voor het keizerlijk hof. Flesjes van dit type komen meestal voor met een groene draak – de rode variant is zeldzaam.

Snuiffles van kristal, van binnen beschilderd door Ding Erzhong, h. 6,6 cm, circa 1900, Beijing. Uit de Mary en George Bloch Collectie. Foto: Bonhams Hong Kong.

Vanaf de negentiende eeuw verschenen er glazen en kristallen van-binnen-beschilderde snuifflesjes. Deze waren niet bestemd voor gebruik, maar eerder voor verzamelaars die de verfijnde decoraties van deze prachtige kunstobjecten konden bewonderen. Deze decoraties werden met ongelofelijke precisie door middel van een penseel aangebracht via de dunne opening van het flesje. Het exemplaar vervaardigd uit rotskristal uit de Mary en George Bloch Collectie draagt de signatuur van Ding Erzhong, een van de meest beroemde kun-

stenaars in dit medium. Andere beroemde namen zijn Zhou Leyuan, Ye Zhongsan, Ma Shaoxuan en Wang Xisan. De voorstelling aan de voorzijde toont de 'Orchid Pavillion Gathering', naar een schilderij uit de Song Dynastie (960-1279). Een beroemd stuk geschreven door de staatsman Wang Xizhi (301-361 na Chr.) is met onvoorstelbaar vakmanschap gekalligrafeerd aan de achterzijde. Het dopje van bloedkoraal en gekleurd ivoor is bewust niet voorzien van een ivoren lepeltje om beschadiging van de binnen-beschildering te voorkomen.

Terwijl snuifflesjes voorheen werden gezien als gebruiksvoorwerpen, geschenken en zelfs als betaalmiddel, zijn het tegenwoordig wereldwijd uiterst gewilde verzamelobjecten. Ze worden gewaardeerd om hun diversiteit en esthetische eigenschappen. Voor zowel beginnende als ervaren verzamelaars is het op dit gebied cruciaal om zoveel mogelijk over het onderwerp te weten te komen door middel van de nodige literatuur. De verzamelaar zal bij een aankoop van een snuiffles moeten rekenen op een bedrag van tussen de duizend en vijfduizend euro. Zeldzame en uitzonderlijke exemplaren kunnen oplopen tot zeer hoge bedragen. Het is daarom raadzaam om advies te vragen bij een expert of gespecialiseerde handelaar om miskopen te vermijden. De liefhebber zal zelf zoveel mogelijk exemplaren moeten bestuderen en ter hand moeten nemen, waarvan de allerbeste hopelijk zullen belanden in de verzameling van een ware connaisseur.

Meer weten

Bezoeken

Feng-Chun Ma Chinese & Japanese
Art Consultancy
Weerdestein 182
Amsterdam
www.fengchunma.com

Na de val van het Chinese keizerrijk in 1912, raakte het snuiven van tabak uit de mode en werd de markt overspoeld met flesjes van zeer slechte kwaliteit, gemaakt als souvenir voor buitenlandse toeristen. Zulke exemplaren moeten door de verzamelaar worden vermeden vanwege het matige vakmanschap en gebruik van slechte of goedkope materialen. Alsof dit het vinden van een bijzonder exemplaar al niet moeilijk genoeg maakt, hebben we tegenwoordig ook te maken met moderne vervalsingen uit China waarvoor de verzamelaar zich moet behoeden. Vaak

is het zo dat diverse kleine details van twintigste-eeuwse 'souvenir' flesjes en moderne kopieën, haastwerk en onbekwaam vakmanschap verraden. Het flesje van rode lak op brons met decoratie van spelende jongens is een voorbeeld van hoe complex en tijdrovend het produceren van één snuiffles kon zijn. Er moesten namelijk soms tot wel tachtig lagen lak op het basismateriaal worden aangebracht die stuk voor stuk gedroogd moesten worden. Vervolgens werd het oppervlak bewerkt met de meest fijne decoraties.

Snuiffles van rode lak aangebracht op brons, h. 5 cm, 18e/19e eeuw. Feng-Chun Ma Chinese & Japanese Art Consultancy. Foto: Michiel Elsevier Stokmans.